

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

La *Bibliofilia*. XVI. *évolyam*. 9—10. *szám*. (1914. december, 1915. január.) G. Cesare OLSCHKI: L'esemplare della prima edizione del Petrarca-conservato nella Queriniana di Brescia. (A bresciai Biblioteca Queriniana-ciméliei közt figyelemre méltó PETRARCA *Canzoniere* c. művének Velencében 1470-ben VENDELINO DI SPIRA műhelyéből kikerült első kiadása. Értékét fokozzák azok a nem valami fényes kivitelű miniatúrák s nem valami mélyen járó kéziratok jegyzetek, melyek a példány lapjait szinte teljesen beborítják. A miniatúrák nem céhbéli kéziratfestő művei; ez ellen maga a névtelen művész is tiltakozik a kötet elején álló ajánlásában, mely Paolo MORETTI véleménye szerint Caterina CORNARÓ-hoz van intézve. A cikk három a legsikerültebb miniatúrát hasonmásban is bemutatja.) — Luigi ZAMBRA: Incunaboli di origine italiana nella Biblioteca dell'Accademia ungherese delle Scienze a Budapest. (Folytatólagos közlemény. 50—101. sorszám alatt hozza a M. Tud. Akadémia könyvtárának olaszeredetű ősnymtatványainak leírását HELLEBRANT 1886-ban megjelent katalogusa nyomán.) — Lewis Stephen PILCHER: The Vesalian spirit. (Andreas VESALIUS híres anatómus, születése 100 éves fordulója alkalmából a *Boston Medical and Surgical Journal*-ban megjelent cikk lenyomata. A cikk részletesebben foglalkozik VESALIUS anatómiai kiadványaival s azok különböző utánnymásaival.) — Leo S. OLSCHKI: Livres inconnus des bibliographes. (56. Hieronymus DONATUS: Oratio apud Julium II. Pontif. Max. in obedientia. 4-r. H. é. ny. n. — 57. Mirabilia Urbis Romae Roma. A. Bladus 1523. — 58. Petrus Paulus VERGERIUS. De ingenuis moribus et studiis liberalibus. Venezia B. de Sessa 1491. — 59. Antonius VOLSCUS: Expositiones in Heroidas Ovidii. Parma, A. Postilia 1481.) — *Il libro* in Italia attraverso i secoli nella mostra di Lipsia. (Az előző számban¹ ily címen megjelent cikkekre, melynek szerzője a lipcsei Bugra olasz osztályának vezetőségét támadta, amiért nem az olasz pavillonban adott helyet OLSCHKI antikvárius cég «gyűjteményé»-nek válaszol Giovanni SILVESTRI, az olasz kiállítási bizottság elnöke s kimutatja, hogy nem a bizottságon múlt, hogy OLSCHKI csak mint magán kiállító s nem mint az olasz hivatalos kiállítás egyik tagja jelent meg Lipcsében. Viszont OLSCHKI válaszában azt igyekszik kimutatni, hogy az ő magánkiállítása jobban képviselte az olasz nyomdászat fejlődéstörténetét, mint a hivatalos kiállítás.) — L. ZAMBRA: Corriere d'Ungheria. (Magyar könyvtári mozgalmakról számol be jobbára a *Magyar Könyvszemle* alapján, melynek 1914. 3. számát bővebben ismerteti.) — 11—12 *szám* (február—

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1915. 116. l.

március). Thomas ASHBY: Le prime edizioni dei «Vestigi dell' Antichità di Roma» di Stefano Du Pérac. (Étienne DU PÉRAC párisi születésű művész 1559-ben fordult meg először Rómában s első datált műve 1565-ből való. Legismertebb munkáját, a római látképeket tartalmazó *Vestigi*-t 1575-ben adta ki legelőször. Szerző részletesen ismerteti a római s londoni metszetgyűjtemények anyagának fölhasználásával. Az 1775. első kiadást 1600-ban egy második követte, mint egy három részből álló album első része gyanánt, 1621-ben jelent meg az utrechti kiadás; egyéb kiadások vannak még 1631-ből, 1653-ból, 1671-ből és 1773-ból.) — Francesco COSENTINI: Incunaboli della biblioteca nazionale di Torino. (Az olasz könyvtárak ősnymtatványainak összesített jegyzékén való munkálkodás közben 17 oly inkunabulum került szerző kezébe, melyet az ősnymtatvány katalógusok eddigelé egyáltalán nem említettek vagy csak hiányosan írtak le. Szerző e 17 ősnymtatvány többé-kevésbé terjedelmes leírását adja.) — Paolo d'ANCONA: Giunte a «La miniatura fiorentina.» (Függelék szerzőnek a firenzei könyvfestészetről írt művében egybeállított kéziratjegyzékhez. Szerző öt kéziratot ír le röviden, melyek mind olasz tulajdonban vannak és 1898-ban ki voltak állítva a torinói egyházművészeti kiállításon.) — L. ZAMBRA. Sonetti editi e inediti di Niccolò da Coreggio nel codice Zichy della Biblioteca Comunale di Budapest. (NICCOLO DA COREGGIO-nak a Budapesti Városi Könyvtár ZICHY kéziratában szereplő szonettjeinek jegyzékét s a kiadatlan darabok szöszetint közlését nyújtja számos jegyzet kíséretében.) — *Bibliografia Vesaliana.* (E könyvészet három részre oszlik. Az elsőben VESALIUS előzőinek, a másodikban maga VESALIUS-nak s a harmadikban követőinek munkái vannak felsorolva.) — 9—12. szám: Raimondo SALARIS: Gli incunaboli della biblioteca comunale di Piacenza. (Folytatás 177—230 sz., a BRUTUS Petrus és DYONISIUS Aeropagita nevek közé eső rész. Azok a számok, melyeket HAIN nem látott vagy REICHLING sem írt le *Appendix*-ében részletesebb leírást kaptak.) — G. BOFFITO e P. NICCOLARI: Bibliografia dell'Aria. (A meteorologia és földmágnesség olasz irodalma. Folytatás. ANTI Antonio — ARRIGHETTI Nicola.) — Hugues VAGANAY: Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. (Folytatás. A *Historia del principe Sferamundi* IV. része 59—132 fejezetének tüzetes és e rész 1569., 1574., 1582., 1600., 1610. és 1619. újabb kiadásainak rövid leírása; az 1565-ben megjelent V. rész tüzetes és a későbbi kiadások rövid leírása; végül a VI. rész 1—16. fejezetének tartalmi felsorolása.) — Paolo d'ANCONA; Pubblicazioni di carattere bibliografico e intorno alla storia dell'arte tipografica. (Rövid könyvmertetések.)

Maandblad voor Bibliotheekwezen. III. évfolyam. 1. szám. (1915. február 20.) Izak PRINS: M. J. Hillcsum, conservator der Bibliotheca Rosenthaliana de Amsterdam. (Jeremia Meyer HILLESUM az amsterdami ROSENTHAL-könyvtár vezetőjének negyedszázados szolgálati jubileuma alkalmából készült cikk. A könyvtár hebraicákból áll s 1880-ban létesült ROSENTHAL orosz-lengyel rabbi hagyatékából. A tudós rabbi könyveit gyermekei ajánlották föl az amsterdami községi egyetem könyvtárnak azzal a kikötéssel, hogy mint ROSENTHAL-könyvtár örök időkre külön kezeltessék. Szerző behatóan méltatja HILLESUM érdemeit a rendkívül becses könyvtár továbbfejlesztése körül. Első sorban neki köszönhető, hogy a

könyvtár a németalföldi zsidóság tudományos könyvtárává lett s hogy az 1880-ban csupán 5200 műből álló gyűjtemény ma már kb. 20.000 számra növekedett. A könyvtár 1914-ben 2595 egyén vette igénybe, akik a helyszínen 6678, házon kívül pedig 3692 kötetet olvastak. E számadatokat föl-sorolva cikkirő utal az 1779. amsterdami könyvtárosi instrukció 5. pontjára, mely szerint a könyvtárból sem közönséges zsidók, sem nők, sem pedig gyermekek nem kölcsönözhetnek ki könyveket. A következőkben cikkirő méltatja HILLESUM tudományos munkásságát, mely főleg a zsidó történet területén mozgott s összeállítja főbb dolgozatainak lajstromát.) — J. D. C. Van DOKKUM : Dr. J. Alblas. (Rövid megemlékezés abból az alkalomból, hogy ALBLAS 25 éve áll az utrecht-i egyetemi könyvtár szolgálatában.) — *De leeszaalen en de mobilisatie.* (Ismerteti azt a hatást, melyet a hágai és leideni nyilvános olvasóterem életében a hollandiai mozgósítás előidézett.) — 2. szám. (Április 20.) J. H. G. : Meijuffrow C. Lebrijn †. (Rövid nekrológ az amersfoorti könyvesház tisztviselőnjéről.) — G. A. WUMKES : Van stins tot openbare leeszaal. (A sneeki nyilvános olvasóterem és könyvtáregyesület 1914-ben 12.000 frton megvett céljaira egy régi családi házat, melynek ötszáz éves történetét vázolja szerző.) — 3. szám (július 2.): *Leeszaaljaarboekje 1914.* (Tartalmazza a hollandi könyvesházak szövetségének, a Centrale Vereening voor Openbare Leeszaalen en Bibliotheken-nek hivatalos közleményeit, u. m. választmányának jegyzékét, 1914. évi jelentését és zárszámadását, a könyvesházak fölött 1914-ben gyakorolt fülügyelet beszámolóját, a könyvesházak jegyzékét megnyitások időrendjében, az egyes könyvesházak vezetőségének névsorát, valamint bevételeik és kiadásai táblázatát, a könyvtáros képzés tanulmányozására kiküldött bizottság jelentését és A. de GRAAF értekezését a nyilvános olvasótermek vezetőinek képzéséről. Figyelemre legméltóbb a könyvtárosképzést tárgyaló jelentés. A hollandiai bizottság kifejti, hogy szükség van ú. n. középfokú könyvtári tisztviselőkre, akik főiskolai képzettség nélkül, de megfelelő szakképzettséggel állítatnának hivatásuk szolgálatába. Minthogy e tisztviselőknél első sorban gyakorlati kiképzésre van szükség, a jelölteknek legalább egy, de esetleg két évet kellene eltölteniök valamely nagyobb könyvesházban, még pedig olyanban, melynek vezetője szívesen foglalkozik a jelöltekkel. Az elméleti kiképzést kurzusokon kellene elvégezni, még pedig nem egyetlen kurzuson, hanem az ország különböző részében tartandó kurzusok valamelyikén. Jelenleg az amsterdami, illetve utrecht-i egyetemen tartanak könyvtári előadásokat H. E. GREVE és A. HULSHOF, mint magántanárok. A létesítendő tanfolyamokat úgy kell beosztani, hogy a jelöltek két évi gyakormokoskodásuk ideje alatt teljesen elvégezhessek azokat. Tárgyak volnának könyvtár-tan, katalogizálás és osztályozás, továbbá függelék gyanánt könyvtártörténet és a könyv története. A kurzusok vezetését egy tanulmányi bizottság intézné, melynek költségeit a könyvtáregyesületek és az állam hozzájárulásából fedeznék. E bizottság küldené ki a maga kebeléből a három tagú vizsgáló bizottságot, mely a jelölteket a felolelt tárgyak összegéből megvizsgálná s az eredményről oklevelet állítana ki.) — 4. szám. (Október 9.): H. E. GREVE : Openbare leeszaalen en provinciale besturen. (Részletesen foglalkozik a holland provinciák kormányzóságának részben elutasító,

részben kedvező állásfoglalásával a területükön működő könyvesházak provinciális segély iránt benyújtott kérvényeivel szemben. Ismerteti a kérvények benyújtásakor *pro* és *contra* elhangzott beszédeket és arra a következtetésre jut, hogy a könyvesházak az esetben tarthatnak igényt provinciális segítségre, ha ügykörükbe vonják az illető provincia falvainak olvasóközönségét.) — *Uit de staats begrooting voor 1916.* (Az 1916. állami költségvetésből közli a hollandiai könyvtári kiadásokra előirányzott tételeket. E szerint a hágai koninklijke bibliotheknek 1916-ra személyi kiadásokra 50.060, dologiakra 42.350, összesen tehát 92.410 frtot irányoztak elő. A négy állami egyetemi könyvtár közül a leideni összes javadalma 52.631, az utrechtie 42.650, a groningenie 26.410 és a delftie 37.375 frtot tett ki. A könyvesházak áll. segélyezésére 24.695 frtot irányoztak elő. Könyvtári építkezésekre a következő összegek fordítottak: A delfti műegyetem könyvtári épülete 1915-ben elkészült. Az összes költségek 389.203 frtot tettek, vagyis 203 frtval lépték túl a költségelőirányzatot. A leideni egyetemi könyvtár toldaléképületének összes költségeit 381.000 frtban irányozták elő. Ebből 1914-ben első részletképen 26.000 frtot, 1915-ben második részletként 175.000 frtot s 1916-ban harmadik részletként 150.000 frtot illesztettek az áll. budgetbe. A groningeni egyetemi könyvtár épületének kiegészítésére előirányzott 202.400 frtból az első 50.000 frtos részlet az 1915. költségvetésbe állították be, míg 1916-ban e célra 100.000 frtot irányoztak elő.) — *5. szám* (december 30.): Corry Van WICHEREN: De openbare leeszaal von «Ons Dorpshuis» in Eelde. (Az eeldei faluházában 1915. november 7-én nyílt meg az olvasósoba, mely hétköznaponként este 6—9, vasárnap d. u. 2 órától áll nyitva. A napi olvasók száma 5—6, néha azonban 8—10 is. A 200 kötetből álló kölcsönkönyvtárt is szorgalmasan használták.) — Henriët van LIER: Excursie 24—26 Juli 1915 van de Commissie van Studiebelangen der Nederl. Vereen. van Bibliothecarissen en Bibliothecambtenaren. (A németalföldi könyvtártszövetkezők tanulmányi kirándulásának leírása. A 16 tagból álló társaság a veendami könyvesházat, a groningeni egyetemi könyvtárt és könyvesházat a leeuwardeni tartományi könyvtárt és könyvesházat s végül a sneeki könyvesházat tekintette meg.)

Zentralblatt für Bibliothekswesen XXXII. évfolyam 6—7 szám (1915 június—július): Hans BOHATTA: Die Fürstlich Liechtensteinische Fideikommissbibliothek in Wien. (A Lichtenstein hercegi könyvtár alapjait II. Hartmann rakta le [1544—1585.] A gyűjteményben még ma is megvan 230 pergamentkötésű kötet, mely az 1577 vagy 1578. évszámot és a tulajdonos nevének kezdő betűit hordják tábláikon. I. Hartmann herceg [1613—1616] udvartartásában a könyvtárosi állással is találkozunk. János Ádám András herceg pedig [1662—1712] végrendeletében a könyvtárt is a hitbizományhoz kérte csatolni. József Vencel Lőrinc herceg [1696—1772] 1749-ben újra rendezette a most már hitbizományi könyvtárat, melyet maga is vagy 1000 kötetrel gyarapított. I. Alajos herceg [1759—1805] azzal szerzett magának különös érdemet, hogy megépíttette a könyvtár elhelyezésére szolgáló gyönyörű termet a bécsi Urutcai palotában. A most uralkodó II. János pedig a HAUSLAB-féle nagyszerű könyv- és metszetgyűjteményt nemcsak hogy megszerezte, hanem az egész

hitbizományi könyvtárral együtt a legliberálisabb módon hozzáférhetővé tette a kutatás számára. A könyvtár számos német és olasz, fametszetekkel és miniaturákkal díszített inkunabulumot tartalmaz a legjobb karban. Élükön áll CICERO: *Officia et paradoxa* Mainz, 1465 FUST és SCHOIFFER műhelyéből. De az újabb nyomdászati remek: az ELZEVIR, PLANTIN, DIDOT és BODONI-féle kiadások is nagy sorozatokkal vannak képviselve. A sok kézirat közül a gyönyörűen miniált *Concordantia caritatis* a XV. századból, két hártýára remekbe írt *Horarium* ugyancsak a XV. századból s ami minket, magyarokat elsősorban érdekel, a számos miniaturával és DOMINICUS praepositus Albensis, későbbi nagyváradi és erdélyi püspök címerével díszített *Breviarium Cisterciense* hártýa-kéziratát említjük. Néhány szép kötéstáblával bíró kötet is van a könyvtárban, köztük egy valódi GROLIER-kötés. A könyvtárt az említett 56 m. hosszú Uri-utcai teremből 1912-ben költöztették ki a Herceg-utcában lévő ú. n. nyári palotába, ahol az átalakítási műveletek befejeztével 1914-ben újra fölállították. A mintegy 100.000 kötetből álló könyvtárról a jelenlegi könyvtáros, aki a cikk szerzője, rendszókatalógust készít, melynek beosztását bőven ismerteti.) — Konrad HAEBLER: *Zur Druckertätigkeit des Alfonso Fernandez de Cordoba*. (A berlini Königliche Bibliothek barátainak egyesületétől megkapta ajándékba a zaragozai egyházmegye egy *Manualé*-jét, mely nyomdászattörténeti szempontból annyiban becses, mivel Spanyolország egyik legelső könyvnyomtatója Alfonso Fernandez de CORDOBA életéhez nyújt ismeretlen adalékokat. CORDOBA, akinek Valenciából az inkvizíció halálos ítélete következtében menekülnie kellett, 1485-ben úgy látszik Hijarban huzódott meg s itt valószínűleg 1486-ban nyomtatta ki a *Manuale Sacramentorum*.) — Johannes LUTHER: *Studien zur Bibliographie der Kirchenpostille Martin Luthers*. (LUTHER Márton következő műveit tárgyalja nagy alaposággal: 1. A két téli posztillát 1528 és 1525-ből, 2. Az ünnepi posztillát 1528-ból.) — P. SCHWENKE: *Ein Buch aus dem Besitz von Burkhard Waldis*. (A berlini Königliche Bibliothek egy kolligátum kötetét ismerteti, mely az előzéklapon olvasható sajátkezü bejegyzés és a fődélen alkalmazott superexlibris tanúsága szerint 1540-ben Burkhard WALDIS birtokában volt. A gyűjteményes kötet a heiligenstadti kir. gimnázium könyvtárából került néhány év előtt Berlinbe.) — H. HÜLLE: *Die chinesischen Neuerwerbungen der Königlichen Bibliothek*. (A berlini Königl. Bibliothek kéziratárában régebbi idő óta őrzött 848 kézirat és nyomtatott kínai munkából álló gyűjtemény újaba szaporulatának rövid ismertetése. A gyarapodás darabszáma, a MÜLLER-féle taoista kánongyűjteményt nem tekintve, mintegy 6000. Európai könyvtárak közül ma már csupán a párisi Bibliothèque Nationale és a londoni British Museum kínai gyűjteménye múlja fölül a berlinit.) — 8—9. szám (augusztus—szeptember): Karl SCHROTTENLOHER: *Magister Andreas Lutz in Ingolstadt, der Drucker der Bulle «Exsurge Domine.» (1519—1524)*. (A LUTHER Mártont elítélő *Exsurge domine* kezdetű, 1520. jun. 15. kelt pápai bulla reichstädti, regensburgi és augsburgi kiadása egyaránt Andreas LUTZ ingolstadti könyvnyomtató munkája. LUTZ-ról igen keveset tudunk; Bergham vagy Berghheimből származott, 1511. júl. 19. vezették be nevét az ingolstadti anyakönyvbe s később magister artiummá lett. Nem volt jelentékeny könyvnyomtató. Csú-

pán öt nyomtatványára tette ki a nevét, ismét ötön a nyomtatás helyét, míg sajtójának legtöbb terméke hely és nyomdajelzés nélkül látott napvilágot. Tipusösszehasonlítások útján 37 nyomtatványát sikerült eddig meghatározni, melyek időrendi jegyzékét közli szerző.) — A. BÖMER: Ein unbekannter Frühdruck der Epistolae obscurorum virorum. (A berlini Königliche Bibliothek tulajdonában lévő ismeretlen *Epistolae obscurorum virorum*-kiadás 1516. évi velencei utánnyomása annak az ismert kiadásnak, melyet BÖCKING jegyzékében editio 3-nak vett föl.) — P. SCHWENKE: Weitere Donatbruchstücke in der ersten Gutenbergtype. (PETRUS LOMBARDUS: *Textus sententiarum*, Basel 1489. kiadásának a darmstadti udvari könyvtárban lévő példány kötéslábjából két pergamenszeletet áztattak ki, mely egy GUTENBERG legrégebbi típusával készült 27 soros, 14 leveles Donatus-kiadás 6. és 9. leveléből őrzött meg töredékeket. E kiadás a párisi 27 soros Donatus-hoz áll legközelebb. A müncheni Hof- und Staatsbibliothek Inc. s. a. 5529. jelzésű ősnymtatványának kötéséből szintén kiáztatott egy pergamenszalagot, mely GUTENBERG u. n. kalendárium-típusával nyomtatott 27 soros Donatusának 1/14 lapjából tartalmaz töredékeket. Ugyancsak a kalendarium-típussal készült az a 27 soros Donatus-kiadás, melynek 4/11, 5/10, 6/9 és 14. leveléből álló töredékét Jacques ROSENTHAL ajándékozta 1914-ben a berlini Königl. Bibliotheknek. Egy heiligenstadti származású inkunabulumból kifejtett, jelenleg a berlini Königliche Bibliothekben őrzött Donatus-töredékről, melyet szerző 1908-ban a londoni 27 soros Donatussal hozott kapcsolatba, kimutatja, hogy e kiadáshoz semmi köze, hanem egy 30 soros kiadás töredéke.) — W. KIRFEL: Die Anfänge des Sanskrit-Druckes in Europa. (A legelső szanszkrit-típusokat Európában, egyes kezdetleges kísérletezéseket nem tekintve, a római Congregatio de propropaganda fide részére állíttatta elő VIII. ORBÁN pápa a XVII. század első felében. A típusok sokáig használatlanul heverték, de a XVIII. század folyamán Costantino RUGGERI nyomdaigazgató kezdeményezésére ismét rendezték és kiegészítették a régi részletet s először Antonio Agostino GIORGI *Alphabetum Tibetanum* c. műve [Roma 1759.] kinyomtatásánál használták föl. Később más abcéket s néhány közkeletű ima hindú fordítását nyomtatták ki velük. E nagari-típusokon kívül a Congregatio nyomdája még egy birmani és egy grantha-abcével is föl volt szerelve. A nagari-típusok második készletét az angol Charles WILKINS állította elő 1786—1800 között, de csak 1808-ban használta föl először szanszkrit nyelvtana előállításánál. A típusok harmadik készletét August Wilhelm von SCHLEGEL állította elő Bonnban s e típusokkal maga szedte ki az 1823-ban megjelent Bhagavadgītā-szöveget. A típusok matricáiról BOPP felügyelete alatt Berlinben is készítettek öntvényeket, sőt a párisi Société asiatique is kért és kapott belőlük öntvényeket. Indiában az első nagari-típusokkal szedett könyv a Hipotadésia volt, melyet a serampuri missziós-nyomdában állítottak elő a XVIII. század végén. A XIX. század elején a legjelentékenyebb indiai nyomda a RĀMA-féle volt Kalkuttában.) — Friedrich LABES: Zwei Fragen aus dem preussischen Pflichtexemplarsrecht. (1. Kimutatja, hogy a porosz kötelespéldányok a megjelenés évétől számított négy év múlva évülnek el. 2. Bizonyítja, hogy a régebbi porosz tartományokban érvényes kötelespéldánytörvény oly

kiadókra is érvényben van, akik műveik impresszióiban oly városokat is felsorolnak, ahol nem tulajdonképeni üzletük, hanem csak kiadó-lerakataik vannak.) — 10.—11. szám (október—november): Ernst VOULLIÈME: Zur ältesten Buchdruckergeschichte Strassburgs. (1. PROCTOR indexében egy ismeretlen strassburgi könyvnyomtató szerepel «Quedlinburgi Jordanus nyomtatója» elnevezés alatt. Ez a műhely 1483—1503. majd száz, többnyire terjedelmes munkát bocsátott ki sajtója alól. Szerző a típusok gondos egybevetése alapján kimutatja, hogy a termékeny könyvnyomtató nem más, mint Georg HUSNER, aki saját cégjelzésével ellátott nyomtatványokat is előállított ebben az időben. HUSNER első datált nyomtatványa az 1473. nov. 22. bevégzett DURANDUS: Speculum iudiciale. 2. Kimutatja, hogy az a kirchheimi nyomda, melyről SPIRGATIS a DZIATZKO-féle Sammlburg bibliothekswissenschaftlicher Arbeiten 8. füzetében szól, Mathis HUFFUFF tulajdona volt, aki 1497-ben kezdett működni, legkésőbb 1498-ban Strassburgba tette át műhelyét és 1520-ig dolgozott.) — Walther BLUMENTHAL: Ein Kopierverfahren für Drucksachen unter Ausschluss der Photographie. (Ismertet egy új németbirodalmi szabadalmat, mely gázok segítségével igen olcsó és használható másolatokat képes előállítani nyomtatványokról, metszetekről s minden olyan sikokról, melyeken sűrűségi vagy szerkezeti különbözések észlelhetők.) — Fridrich LABES: Fragen aus dem preussischen Pflichtexemplarsrecht. (Folytatás. 3. Azt bizonyítja, hogy ha valamely kiadvány egyik kiadótól vagy a szerzőtől egy másik kiadó tulajdonába megy át, az illetékes porosz könyvtárak az új kiadótól is jogosan követelhetik be az előírt köteles példányt, tekintet nélkül arra, hogy az első kiadó eleget tett-e ilyenmű kötelezettségének, vagy sem. — 4. Azt a kérdést vizsgálja, vajjon a porosz kötelespéldánytörvény érvényessége fennáll-e az esetben, ha a kiadó ebbeli kötelezettségének teljesítése előtt csődbe került.) — P. SCHWENKE: Eine Bibliothekarschule in Leipzig. (A lipcsei Deutscher Buchgewerbeverein elnöksége 1915. nov. 1-én nyitotta meg könyvtáros- és múzeumi tisztviselőket képző tanfolyamát, mely 4 szemeszterre beosztva kiváló szakemberek előadásait fogja nyújtani a bibliográfia, könyvtár-tan, paleográfia, esztétika és muzeológia köréből, kapcsolatban a lipcsei könyvtárak és múzeumok megtekintésével. Tandíj félévénként 10 M. Az első félév programja: 1. GOLDBERG: Fényképezés gyakorlati útmutatással; 2. GRAUL: A nyilvános műpártolásról, a művészeti és ipari múzeumok gyűjtésmódjáról és főladatáról; 3. SCHRAMM: A könyv és könyvpiar története I. rész; 4. Ugyanez: Az írás története I. rész; 5. WITKOWSKI: Bevezetés a német és külföldi legújabb irodalomtörténetbe a könyvtárkezelő szempontjából. SCHWENKE a program ismertetésénél hibáztatja, hogy a tanfolyam célja nem eléggé világos, mivel egyrészt a tudományos, másrészt a középfokú könyvtáros igényeire van tekintettel s kifogásolja, hogy a hallgatókat korlátlan számban veszik föl, ami kétségkívül a színvonal súlyedésével jár. Másrészt óvást emel az ellen, hogy a könyvtárosokat képző iskola fönntartója a könyvpiaregyesület, mert annak még a létszámát is el kell kerülni, mintha a könyvtár-tan a könyvpiar körébe tartoznék. Végül kifogásolja a «német könyvtárosiskola» elnevezésben a német jelzöt, mivel ez úgy tűnteti föl a vállalkozást, mintha ennek birodalmi színezet

volna.) — Ludwig PFANDL: Über einen seltenen Guevara-Druck der Münchener Hof- und Staatsbibliothek und seine literachistorische Bedeutung. (Antonio de GUEVARA híres *Marco Aurelio*-jából s a hozzá csatolt *Relox de principes* c. munkájából számos kiadás jelent meg, melyekről szerző kimutatja, hogy az 1519-ben Valledolidban megjelent editio princepsen kívül, mind jogositatlan utánnyomás vagy kalózkidás. Ily utánnyomás a madridi Nemzeti Könyvtárban őrzött liszaboni kiadás is, melynek megjelenési évét a példány hiányossága folytán mindeddig nem tudták s amely a most előkerült müncheni példány sértetlen kolofonja szerint 1529-ből való.) — 12. szám (december): H. DÖLZL-RHEINSBERG: Handschriften-Kataloge. (A kézírttal bíró könyvtárak két csoportra oszthatók, olyanokra, amelyek nyomtatott katalogusokkal rendelkeznek s olyanokra, melyekben nincs nyomtatott kézirategyezék. Jó volna e könyvtárnak kézirategyezégre egy tájékoztató évkönyvfélét kiadni, melyben föl lennének sorolva mindazok a nyilvános és lehetőleg magánkönyvtárak, melyek kézírtokkal bírnak. A kézirátállomány rövid története, a kézírtok nyelvek szerint csoportosított darabszám szerinti föltüntetése s a kézírtokról megjelent jegyzékek gondos lajstroma volnának az évkönyv legfontosabb részei. Gyökeresen azonban csakis úgy segíthetnénk a kézírtok után kutató tudós kiadók bajain, ha megalkotnók a világ összes könyvtárainak egyetemes kézirategyezékét. A gondolat merész, de nem új. Már a XVII. század folyamán megjelent néhány egyetemes kézirategyezék; így a Belgiumban található kézírtokról Antonius SANDERUS-tól és az Angliában találhatóokról E. BERNARDUS-tól. Nem sokkal ezután, 1736-ban adta ki MONTFAUCON Bernát híres *Bibliotheca bibliothecarum manuscriptorum novájat* s 1830-ban Gustav HAML lipcsei jogtanár mintegy 140 kisebb-nagyobb európai könyvtár kézírtairól beszámoló *Catalogi librorum manuscriptorum qui in Bibliothecis Galliae, Helvetiae, Belgii, Britanniae M., Hispaniae, Lusitaniae asservantur* c. művét. E munkán alapul J. P. MIGNE: *Dictionnaire des manuscrits* c. 2 kötetes műve, Paris, 1853. Az egyes nemzetek egyetemes kézirategyezékét legelsőnek Franciaországban indították meg. VILLEMAIN közoktatásügyi minisztersége idején, 1841. aug. 3-án adta ki LAJOS-FÜLÖP király azt a rendeletét, melyben a départementok nyilvános könyvtárában lévő kézírtok jegyzékének kiadásáról intézkedik. Az első kvartkötet 1849-ben jelent meg s az utolsó 1885-ben. Ugyanez évben megindult «*Catalogue général des manuscrits des bibliothèques publiques de France*» c. a vállalat új folyama, mely eddig 60-nál több kötetből áll. A francia vidéki könyvtárak kézirategyezékének leltározása ma már szinte teljesen befejeződött s az 1885-ben programmba vett párisi könyvtárak földolgozása is igen előre haladt. Az olasz könyvtárak nyomtatványi és kézirattári anyagának egyetemes földolgozása érdekében az első javaslattal Enrico NARDUCCI 1877-ben lépett elő. Ő a 32 állami könyvtár kézirattári anyagának földolgozását 20 hónap alatt vélte megvalósíthatónak s a minisztériumba beérkező cédulák egyesített kiadását 3 hatalmas könyvtárkötetre osztotta volna el, melynek nyomtatási költségei kötetenkint 24.800 lírát tettek volna. Több eredménnyel járt Giuseppe MAZZOTINTI vállalkozása, aki 1890-ben indította meg az *Inventari dei manuscritti delle biblioteche d'Italia* c. vállalatát, melyet halála után Albano Sok-

BELLI folytatott s amelyből eddig 19 kötet jelent meg. A vállalat eddig 100-nál jóval több könyvtárt dolgozott föl. 1893-ban indult meg a Verzeichnis der Handschriften im preussischen Staate c. vállalat, melyből azonban csupán a göttingai egyetem kézíratait földolgozó első 3 kötet jelent meg. Számos egyes könyvtár anyagát földolgozó, vagy egyes irodalmi szakokra vonatkozó kéziratokat földolgozó jegyzékek is megjelentek. Szerző szerint mind e művekhez jó volna a kéziratok nyelve szerint csoportosított közös mutatókat készíteni, továbbá megcsinálni azon kézírattárak egyetemes jegyzékét, melyek nyomtatott katalógussal nem bírnak. Nyelvek szerint a kéziratok 3 főcsoportját különbözteti meg: 1. latin kéziratok; 2. modern európai nyelveken szóló kéziratok; 3. egyéb kéziratok [első sorban görögök és keletiek] csoportját. A latin nyelvű kéziratokról minden nemzet készítsse el a saját területén lévő könyvtárak egyetemes jegyzékét. Az európai élő nyelveken szóló kéziratok egyetemes jegyzékét az illető nyelveket beszélő legfőbb állam készítené el, tekintet nélkül arra, hogy a saját területén levő, vagy külföldi könyvtárakban vannak-e a kéziratok. A megoldás e módját a német kéziratokra nézve a berlini akadémia német bizottsága kezdte meg. A bizottság 1906-ban 1000 kéziratleírást és kb. 10.000 utalócédulát, 1915-ben pedig már 8711 kéziratleírást és mintegy 400.000 utalócédulát őrzött levéltárában. A görög és keleti kéziratokat legjobb volna nemzetközi egyetemes jegyzékek útján katalogizálni. Egy ilyfajta jegyzéket vett pl. munkába a bécsi mechanista-kongregáció az örmény kéziratokat illetőleg. Leggyorsabban a görög kéziratokra nézve lehetne megvalósítani a tervet, mivel e téren van a legtöbb és leghasználhatóbb előmunkát. Természetesen a nagyszabású terv keresztülvitele esetén a kézírattári újabb szerzemények lajstromának rendszeres publikálása is kívánatos, úgy, amint azt a Bibliothèque Nationale teszi, jobbjára a *Bibliothèque de Pécole des chartes* hasábjain. Értekezése függelékében szerző a könyvtári évkönyvek alapján kimutatja, hogy csupán Ausztria-Magyarország, Franciaország, Németország és Olaszország területén 1031 könyvtárban 942.826 kötet van. Hogy ez a szám azonban korántsem végleges, arra nézve csak egy példát említ: Ausztria-Magyarország adatait BOHATTA és HOLZMANN 1900-ban megjelent *Adressbuchjától* vette, de pl. a *Magyar Minervát* nem is ismeri. A második függelékben néhány példáin mutatja be, mily módokon lehetne a kéziratleírásokat meg-ejteni.) — Hermann ESCHER: Die 15. Versammlung der Vereinigung Schweizerischer Bibliothekare. (A svájci könyvtárosok egyesülete Bernben tartotta közgyűlését 17 tag részvételével. A tárgyalások központjában a svájci statisztikai hivatal kiadásában megjelent «Die öffentlichen Bibliotheken der Schweiz im Jahre 1911.» c. munka állott, mely 5798 kisebb-nagyobb könyvgyűjteményről számol be kerek számban 9,400.000 kötettel. A táblázatos részben a következő rovatok szerepelnek: 1. Allomány jellege; 2. Alapítás éve; 3. Tulajdonos; 4. Nagyság; 5. Használat; 6. Hozzáférhetőség; 7. Nyitási idő; 8. Szaporodás; 9. Javadalom; 10. Katalógusok állapota stb. Érdekes volt még a svájci incumbulum-jegyzék munkálatairól szóló jelentés. E szerint a svájci könyvtárakból 13.032 ősnymtatvány leírása gyűlt be; ebből 11.707-et már végleg meghatároztak. Elégtelen címmásolás folytán 310 címfölvételt magukkal a nyomtatványokkal kell egybevetni.)